

EUSKALDUNEK ARTU ZUTEN PARTEA

AMERIKAREN AGERTEAN.¹

Orai arte neor ezta oroitu Kristoph Kolon deus oore eme-tea. Bainan Jainkoak ez du nai, merezi duena utzi deusik gabe. Badakizue; Jaunak! aurten zenbat festa eginduten gizon andi orri bere ooriak emateko. Bainan oore oriek ez dire bakarrik Kolonbentzat, badira zenbeit, ez dut dudatzen, bere playan lagundu duten gizon biotz dunentzat. Eta nor ziren gizon biotz dun eiek? Ek ziren Eskualdunek gure aita zaarrak. Ek joan ziren Kolonbekin Ameriketerat. Eta ez bakarrik Kolonbekin bainan joan ziren alde eietarat Kolon baino *200 urte leengo*.

Ezta gauza erreša zerbeit bilatzia Kolonben gaienean, zeren ez dute leen istorioek deus iskribatu. Bortchatuak gare beraz konsultatzia paper partikularrak zeren erriko-etcheko paperak erreak izan baitira 1511 eta 1636^{garren} urtean.

Bertze aldetik frogatzeko, Kolon baino leen Eskualdunek izan direla Ameriketan, bear dira gauzak artu goratik eta leen denboretarik.

Gauza frogatua da mundu guziaz, Eskualdunek egindutela leenbizi, *Balenako* arrantza. Denbora ainitzez atzematen ziren. Lapurdiko kostan, bainan gero izituziran eta joan ziren arraz urun. Eskualdunek ikusirik zenbat irabasten zuten *balena*

(1) Trabajo señalado con *mencion honorífica* en los Juegos florales celebrados en esta Ciudad en 1892.

oriekin segitu zituzten eta eman ziren eien ondotik. Egun batez denbora tzar batek ereman zituen untzi zenbeit arraz urun, galdu ziren eta egon ziren, dio istoroak ilabete bat oso itsasoan lurrik ikusi gabe.

Azkenean bada leiorra jo zuten eta naiz alderdi eiek arras otzak ziren, laketu zitzaieten. Atzematen zuten balena ainitz eta Lapurdikoak baino obeak. Beraz eman ziren arrantza orri eta bertze Eskualdunek ori jakin zuetenian joan ziren alde eietarat zoina deitzen beitzen, «*Spitzberg*».

Bainan, Eskualdunek etziren ortan gelditu. Ikusirik bizi aal zitezkeela arrantza ortaz eiek eta eien famillak entseiatu ziren arrantza orren andizki egitea. Untzi ainitz egin zuten eta ongi armatu. Balenen ondotik joaten ziren arras urun eta ola arrantzaz ari zirelarik atchegan zuten bakallau ainitz kausitzen zena. Lur ura deitzen zen «*Islande*». Ikusi zuten bakaillau oriek ongi kontserbatzen zirela eta egitenzuten komezioa. Erran dugu *Balenak* ainitz emaiten zuela Eskualduneri. Etziren beraz *Islanden* arrastatu. Ola kurrituz beti urun agertu zuten *Terre Neuve*. Lur berri ura deitu zuten *Bakallau* zeren atzeman zuten ainitz bakallau toki ortan. *Balenak* baziren ere eta obeak beitziren emengo kostan atzematen zituztenak baino deitu zituzten *Sardako Baleak*. Orra beraz gure Eskualdunek *Terre Neuve-n*. (*Bakallau* izena ezto gardatu). Ibilli-ziren ango kosta guzietan eta eman ziozkaten izen Eskuarak. Ortaz erreñ da ikustea Eskualdunek agertu zutela *Terre Neuve*. Izen orietaz ar detzagun zenbait. Eman zioten toki bati izena *Orrougnousse*, izen ori artu zuten Frantzia Eskualdeko erri ttipi bati leen izena zerena *Orrogne* eta orai deitzen dena *Urrugne*. Eta orai pasatzen baditugu bertze izenak? Izanen dire igualak—*Cap. St Espère*, *cap. St François*, *cap. Bonne Viste*, *Terre Neuve*, etc, izen orietarik bat ezta Angelesa, Angelesek erranikan ere eiek agertu-zutela. Nik erraten dut ori ez ditekela. Badiara oraino bertze frogak batzuek gero ikusiko ditugu. Toki orietan Eskualdunek egon ziren eta or lur artu zuten *bakallau* eta *Balena* arrantza egiteko.

Bainan, goazen berriz gure leen ideirat, ongi erakusteko Eskualdunek baino leen neor ez dela izan *Terre Neuve-n* eta ez

bakarrik, agertu zutela. Lur ori bainan oraino Norte Amerika-tako parte andi bat zoin deitzen beita *Kanada*.

Izen ori bera mundu guziak ikustendu eskuara dela.

Beraz entseiatuko naiz gauza orren frogatzerat. Jadanik ikusi dugu *Ourrougnousse* izen eskualduna dela artuko ditugu orai bertze izenak. *Cap de la Raye*, izen ori elduda itz eskualdun batetik «Arraide edo Arraiko» erran nai baitu urbill pasiatzeko toki artan.

Eskualdunak eman zuten ere izena isla bati, *Ile du Cap. Breton*, izen ori eman zioten zeren baita Bayona ondoan portu ttippi bat izena duana *Cap. Breton*. Eman zuten izena bertze toki bati St *Jean* zeren Donibaneko (S.ⁿ Juan de Luz) mariñelek agertu baitzuten. Erran dugu *Kanada* Eskualdunak agertu zutela eta izen ori Eskualduna dela. Gauza erreša da ori frogatzea eta oraino bada *Kanadan* toki bat deitzen dena *Eskualdunen Isla*. *Terre Neuve*-ko portuek ere izen eskualdunak dituzte. Bada bat deitzen dena *Ulli-zillo* zeren *ulli* ainitz beita, bertze bat deitzen dena *Opa-porta* zoinak erran nai baitu zerbait gauza esnea emateko.

Portu tippi bati eman diote izena *Portutchua*, etc., etc. Izen oriek an gelditu dira oraino. Eta badira toki eietan leen eskualdunek egin zituzten eche ttippi batzuek eta zenbait jendek batiere kanbiatu gabe atchiki dituztenak leen eskualdunen oroitzapentzat.

Orai ikus dezagun nola Eskualdunek lagundu zuten Kolon.

Kristoph Kolon sortuzen *Geñed*. Itsasoko gustu andia zuen eta jakindurik Portugesak denbora eitako mariñel amdienetarik zirela, joan zen arat eta istorioak erraten gaitu etzirela *Açoretarat* baino urunago joaten. Uruski Eskualdunek atzeman zituen Portugalen eta eiekin mintzatzean ikasi zuen beartzirela izan lurrak bertze itsaso basterrean. Eman zen istudioan, joan zen *Açoretarat*, eta ikusi zuen ainitz untzi eskuarak eldu zirenak urnagotik eta bazuen zenbeit bertze froga pentsatzeko lur andiak izan beartzirela. Eskualdun aien medioz egin zituen zenbeit karta eta eietaz zerbitzatuzen leengo erregeeri irakusterat emateko bazirela, lurrak; eta galdu ziozkaten zenbeit untzi....

Denbora ontan Eskualdunak ez zuten utzi bere arrantza eta

aukien untzietarik bat gibelarat etorri zen, Europarat. Bidean denbora tzar batek artu zuen eta etzuen geiago aal aintzina kurritzea eta oraino ez aski eritasun andi batek artu zuen eskiparia guzia. Borteatuak izan ziren arrastatzea *iles Açoretan* eta an atzemen zuten Kristoph Kolon zeinek artu zituen eta atziki mariñel eta pilotua ez bakarrik zendatzeko bainan ere eien ganik jakiteko bidea eta gauza ainitz.

Eskiparia geiena iltzen eritasun artaz eta etzen egon 3 *mariñel* baizik eta pilotua zoina deitzen baitzen «*Sanchez de Huelva*». Artu zituen berekin eta istorioak dio mariñel eskuarak zirela segurenak eta oberenak zeren eiek baitzakiten bidea Ameriketako eta Portugusek ez. *Sanchez de Huelvak* gidatu zuen Kolon bere bidean. Gauza egia izan bear da zeren Kolonbek bere untziko liburutan, iskiribatu zuen itz eder ainitz Eskualdun mariñelen fagoretan. Orai direla berreun urte eginikako liburu Español batek erraiten du *Sanchez de Huelva* Donibanekoa zela. Bertzalde geogrape edo karta egile batzuek diote altoki eskualdunek erran ziotela Kolonbi itsasoaren bertze bazterrean bazirela lurak. Geogrape eiek dire: Ortelius, Merkator, Witfliet, Pontanus eta bertze ainitz.

Kolonbek naigabe andiak kausitu zituela bear zituen untziak ezin izanez bere Ameriketako piariaren egiteko; bainan Españiari oore egiteko bear dugu erran arren erregiak eman ziozkala iru untzi. Kolon, joantzen *Sta María* deitzen zen untzi batean; bertze bi untziak ziren *La Pinta* eta *La Niña*; Pinzon, zen kapitaña. Mundu guziak badaki segida.

LÉONARD DALBARADE.

Donibanen.

